

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

SOLILOQUIORUM

LIBRI II ¹.

LIBER I.

INSTITUIT SE IPSE AUGUSTINUS AD CAPESSENDAM DEI ET ANIMÆ SCIENTIAM; AC PRIMUM DIVINAM OPEM IMPLORAT, TUM AGNITA ILLIUS, QUAM CONCUSCIT, SCIENTIÆ PRÆCELLENTIA, COLLOQUITUR SECUM DE ANIMI SUI SANITATE PROMOVENDA, UT AD CONTEMPLANDUM DEUM TUTO DEMUM ASSURGAT. AD EXTREMUM LIBRI COLLIGIT EA QUÆ VERE SUNT, IMMORTALIA ESSE.

CAPUT I.

Precatio ad Deum.

I. VOLVENTI mihi multa ac varia mecum diu, ac per multos dies sedulo quærenti memetipsum ac bonum meum, quidve mali evitandum esset: ait mihi subito,

¹ Scripti sub initium anni Christi 387.

sive ego ipse, sive alius quis extrinsecus sive intrinsecus, nescio. Nam hoc ipsum est quod magnopere scire molior. Ait ergo mihi, Ratio, Ecce, fac te invenisse aliquid, cui commendabis ut pergas ad alia? A. Memoriae scilicet. R. Tanta-ne illa est ut excogitata omnia bene servet? A. Difficile est, imo non potest. R. Ergo scribendum est. Sed quid agis, quod valetudo tua scribendi laborem recusat? Nec ista dictari debent, nam solitudinem meram desiderant. A. Verum dicis. Itaque prorsus nescio quid agam. R. Ora salutem et auxilium, quo ad concupita pervenias, et hoc ipsum litteris manda, ut prole tua fias animosior. Deinde quod invenis paucis conclusiunculis breviter collige. Nec modo cures invitationem turbæ legentium, paucis ista sat erunt civibus tuis. A. Ita faciam.

II. Deus universitatis conditor, præsta mihi primum ut bene te rogem, deinde ut me agam dignum quem exaudias, postremo ut liberer. Deus per quem omnia, quæ per se non essent, tendunt esse. Deus qui ne id quidem quod se invicem perimit, perire permittis. Deus qui de nihilo mundum istum creasti, quem omnium oculi sentiunt pulcherrimum. Deus qui malum non facis, et facis esse ne pessimum fiat. Deus qui paucis ad id quod vere est refugientibus, ostendis malum nihil esse. Deus per quem universitas etiam cum sinistra parte perfecta est. Deus, a quo dissonantia usque in extremum nulla est, cum deteriora melioribus concinunt. Deus quem amat omne quod potest amare, sive sciens, sive nesciens. Deus in quo sunt omnia, cui tamen universæ creaturæ, nec turpitudine turpis est, nec malitia nocet, nec error erat. Deus qui nisi mundos verum scire noluit¹. Deus pater veritatis, pater sapientiæ, pater veræ summæque vitæ, pater beatitudinis, pater boni et pulchri, pater intelligibilis

¹ Vide *Retract.* lib. 1, cap. 4.

lucis, pater evigilationis, atque illuminationis nostræ, pater pignoris quo admonemur redire ad te.

III. Te invoco, Deus veritas, in quo et a quo et per quem vera sunt, quæ vera sunt omnia. Deus sapientia, in quo et a quo et per quem sapiunt, quæ sapiunt omnia. Deus vera et summa vita, in quo et a quo et per quem vivunt, quæ vere summeque vivunt omnia. Deus beatitudo, in quo et a quo et per quem beata sunt, quæ beata sunt omnia. Deus bonum et pulchrum, in quo et a quo et per quem bona et pulchra sunt, quæ bona et pulchra sunt omnia. Deus intelligibilis lux, in quo et a quo et per quem intelligibiliter lucent, quæ intelligibiliter lucent omnia. Deus, cujus regnum est totus mundus, quem sensus ignorat. Deus, de cujus regno lex etiam in ista regna describitur¹. Deus, a quo averti, cadere: in quem converti resurgere: in quo manere consistere est. Deus, a quo exire, emori: in quem redire reviviscere: in quo habitare, vivere est. Deus, quem nemo amittit, nisi deceptus: quem nemo quærit, nisi admonitus: quem nemo invenit nisi purgatus. Deus, quem relinquere, hoc est quod perire: quem attendere, hoc est quod amare: quem videre, hoc est quod habere. Deus, cui nos fides excitat, spes erigit, charitas jungit. Deus, per quem vincimus inimicum, te deprecor. Deus, per quem accepimus, ne omnino periremus. Deus, a quo admonemur ut vigilemus. Deus, per quem a malis bona separamus. Deus, per quem mala fugimus, et bona sequimur. Deus, per quem non cedimus adversitatibus. Deus, per quem bene servimus et bene dominamur. Deus, per quem discimus aliena esse quæ aliquando nostra, et nostra esse quæ aliquando aliena putabamus. Deus, per quem malorum escis atque illecebris non hæremus. Deus, per quem nos res minutæ

¹ *Retract.* cap. 1, n. 2.

non minuunt. Deus, per quem melius nostrum deteriori subjectum non est. Deus, per quem mors absorbetur in victoriam. Deus, qui nos convertis. Deus, qui nos eo quod non est exuis, et eo quod est induis. Deus, qui nos exaudibiles facis. Deus, qui nos munis. Deus, qui nos in omnem veritatem inducis. Deus, qui nobis omnia bona loqueris, nec insanos facis, nec a quoquam fieri sinis. Deus, qui nos revocas in viam. Deus, qui nos deducis ad januam. Deus, qui facis ut pulsantibus aperiatur. Deus, qui nobis das panem vitæ. Deus, per quem sitimus potum, quo hausto nunquam sitiamus. Deus, qui arguis sæculum de peccato, de justitia, et de iudicio. Deus, per quem nos non movent qui minime credunt. Deus, per quem improbamus eorum errorem, qui animarum merita nulla esse apud te putant. Deus, per quem non servimus infirmis et egenis elementis. Deus, qui nos purgas, et ad divina præparas præmia, adveni mihi propitius tu.

IV. Quidquid a me dictum est, unus Deus tu, tu veni mihi in auxilium, una æterna vera substantia, ubi nulla discrepantia, nulla confusio, nulla transitio, nulla indigentia, nulla mors. Ubi summa concordia, summa evidentia, summa constantia, summa plenitudo, summa vita. Ubi nihil deest, nihil redundat. Ubi qui gignit, et quem gignit unum est¹. Deus, cui serviunt omnia, quæ serviunt, cui obtemperat omnis bona anima. Cujus legibus rotantur poli, cursus suos sidera peragunt, sol exercet diem, luna temperat noctem: omnisque mundus per dies vicissitudine lucis et noctis, per menses incrementis decrementisque lunaribus, per annos veris, æstatis, autumnus et hyemis successionibus, per lustra perfectione cursus solaris, per magnos orbis recursu in ortus suos siderum, magnam rerum constantiam quantum sensibilis

¹ Retract. cap. iv, n. 3.

materia patitur, temporum ordinibus replicationibusque custodit. Deus, cujus legibus in ævo stantibus, motus instabilis rerum mutabilium perturbatus esse non sinitur, frenisque circumeuntium sæculorum semper ad similitudinem stabilitatis revocatur: cujus legibus arbitrium animæ liberum est, bonisque præmia et malis poenæ, fixis per omnia necessitatibus distributæ sunt. Deus, a quo manant usque ad nos omnia bona, a quo coërentur a nobis omnia mala. Deus, supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo nihil est. Deus, sub quo totum est, in quo totum est, cum quo totum est. Qui fecisti hominem ad imaginem et similitudinem tuam, quod qui se ipse novit, agnoscit. Exaudi, exaudi, exaudi me, Deus meus, Domine meus, rex meus, pater meus, causa mea, spes mea, res mea, honor meus, domus mea, patria mea, salus mea, lux mea, vita mea. Exaudi, exaudi, exaudi me more illo tuo paucis notissimo.

V. Jam te solum amo, te solum sequor, te solum quæro, tibi soli servire paratus sum, quia tu solus juste dominaris, tui juris esse cupio. Jube, quæso, atque impera quidquid vis, sed sana et aperi aures meas, quibus voces tuas audiam. Sana et aperi oculos meos, quibus nutus tuos videam. Expelle a me insaniam, ut recognoscam te. Dic mihi qua attendam, ut aspiciam te, et omnia me spero quæ jusseris esse facturum. Recipe, oro, fugitivum tuum, Domine clementissime pater: jamjam satis poenas dederim, satis inimicis tuis, quos sub pedibus habes, servierim, satis fuerim fallaciarum ludibrium. Accipe me ab istis fugientem famulum tuum, quia et isti me quando a te fugiebam acceperunt alienum. Ad te mihi redeundum esse sentio: pateat mihi pulsanti janua tua: quomodo ad te perveniatur doce me. Nihil aliud habeo quam voluntatem: nihil aliud scio nisi fluxa et caduca spernenda esse,

certa et æterna requirenda. Hoc facio, Pater, quia hoc solum novi, sed unde ad te perveniatur ignoro. Tu mihi suggere, tu ostende, tu viaticum præbe. Si fide te inveniunt, qui ad te refugiunt, fidem da : si virtute, virtutem : si scientia, scientiam. Auge in me fidem, auge spem, auge charitatem. O admiranda et singularis bonitas tua !

VI. Ad te ambio, et quibus rebus ad te ambiatur, a te rursus peto. Tu enim si deseris, peritur : sed non deseris, quia tu es summum bonum, quod nemo recte quæsit, et minime invenit. Omnis autem recte quæsit, quem tu recte quærere fecisti. Fac me, Pater, quærere te, vindica me ab errore : quærenti te mihi nihil aliud pro te occurrat. Si nihil aliud desidero quam te, inveniam te jam quæso, Pater. Si autem est in me superflui alicujus appetitio, tu ipse me munda, et fac idoneum ad videndum te. Cæterum de salute hujus mortalis corporis mei, quandiu nescio, quid mihi ex eo utile sit, vel eis quos diligo, tibi illud committo, Pater sapientissime atque optime, et pro eo quod ad tempus admonueris deprecabor : tantum oro excellentissimam clementiam tuam, ut me penitus ad te convertas, nihilque mihi repugnare facias tendenti ad te, jubeasque me dum hoc ipsum corpus ago atque porto, purum, magnanimum, justum, prudentemque esse, perfectumque amatorem perceptoremque sapientiæ tuæ, et dignum habitatione atque habitatorem beatissimi regni tui : amen. Amen.

CAPUT II.

Quid amandum.

VII. A. Ecce oravi Deum. R. Quid ergo scire vis? A. Hæc ipsa omnia quæ oravi. R. Breviter ea collige. A. Deum et animam scire cupio. R. Nihil-ne plus? A. Nihil omnino. R. Ergo incipe quærere. Sed prius explica quomodo tibi si demonstretur Deus, possis dicere : Sat est. A. Nescio quomodo mihi demonstrari debeat, ut dicam : Sat est ; non enim credo me scire aliquid sic, quomodo scire Deum desidero. R. Quid ergo agimus? Nonne censes prius tibi esse sciendum, quomodo tibi Deum scire satis sit, quo cum perveneris non amplius quæras? A. Censeo quidem : sed quo pacto fieri possit, non video. Quid enim Deo simile unquam intellexi, ut possim dicere quomodo hoc intelligo, sic volo intelligere Deum? R. Qui nondum Deum nosti, unde nosti nihil te nosse Deo simile? A. Quia si aliquid Deo simile scirem, sine dubio id amarem : nunc autem nihil aliud amo quam Deum et animam, quorum neutrum scio. R. Non igitur amas amicos tuos? A. Quo pacto eos possum amans animam non amare? R. Hoc modo ergo et pulices et cimices amas? A. Animam me amare dixi, non animalia. R. Aut homines non sunt amici tui, aut eos non amas? Omnis enim homo est animal, et animalia te non amare dixisti. A. Et homines sunt, et eos amo, non eo quod animalia, sed eo quod homines sunt, id est, ex eo quod rationales

animas habent, quas amo etiam in latronibus. Licet enim mihi in quovis amare rationem, cum illum jure oderim, qui male utitur eo quod amo. Itaque tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene utuntur anima rationali, vel certe quantum desiderant ea bene uti.

CAPUT III.

Cognitio Dei.

VIII. R. Accipio istud: sed tamen si quis tibi diceret: Faciam te sic Deum nosse, quomodo nosti Alypium, nonne gratias ageres, et diceres: Satis est? A. Agerem quidem gratias, sed satis esse non dicerem. R. Cur quæso? A. Quia Deum ne sic quidem novi quomodo Alypium, et tamen Alypium non satis novi. R. Vide ergo ne impudenter velis satis Deum nosse, qui Alypium non satis nosti. A. Non sequitur. Nam in comparatione siderum, quid est mea cœna vilius? et tamen cras quid sim cœnaturus ignoro: quo autem signo luna futura sit, non impudenter me scire profiteor. R. Ergo vel ita Deum nosse tibi satis est, ut nosti quo cras signo luna cursura sit? A. Non est satis: nam hoc sensibus approbo. Ignoro autem utrum vel Deus vel aliqua naturæ occulta causa subito lunæ ordinem cursumque commutet: quod si acciderit, totum illud quod præsumpseram falsum erit. R. Et credis hoc fieri posse? A. Non credo. Sed ego quid sciam quæro, non quid credam. Omne autem quod scimus, recte fortasse etiam credere dicimur; at non omne quod credimus,

etiam scire. R. Respui igitur in hac causa omne testimonium sensuum? A. Prorsus respuo. R. Quid, illum familiarem tuum quem te adhuc ignorare dixisti, sensu vis nosse, an intellectu? A. Sensu quidem quod in eo novi, si tamen sensu aliquid noscitur, et vile est, et satis est. Illam vero partem qua mihi amicus est, id est, ipsum animum, intellectu assequi cupio. R. Potest-ne aliter nosci? A. Nullo modo. R. Amicum igitur tuum et vehementer familiarem, audes tibi dicere esse ignotum? A. Quidni audeam? Illam enim legem amicitiae justissimam esse arbitror, qua præscribitur, ut sicut non minus, ita nec plus quisque amicum, quam se ipsum diligat. Itaque cum memetipsum ignorem, qua potest a me affici contumelia, quem mihi esse dixero ignotum, cum præsertim (ut credo) ne ipse quidem se noverit? R. Si ergo ista quæ scire vis, ex eo sunt genere quæ intellectus assequitur, cum dicerem impudenter te velle Deum scire, cum Alypium nescias, non debuisti mihi cœnam tuam et lunam proferre pro simili, si hæc, ut dixisti, ad sensum pertinent.

CAPUT IV.

Certa scientia quæ.

IX. SED quid ad nos : Nunc illud responde : Si ea quæ de Deo dixerunt Plato et Plotinus vera sunt , satis-ne tibi est ita Deum scire ut illi sciebant ? A. Non continuo si ea quæ dixerunt , vera sunt etiam scisse illos ea necesse est. Nam multi copiose dicunt quæ nesciunt , ut ego ipse omnia quæ oravi , me dixi scire cupere , quod non cuperem si jam scirem : num igitur eo minus illa dicere potui ? Dixi enim non quæ intellectu comprehendi , sed quæ undecumque collecta memoriæ mandavi , et quibus accommodavi quantam potui fidem : scire autem aliud est. R. Dic , quæso , scis-ne saltem in geometrica disciplina , quid sit linea ? A. Istud plane scio. R. Nec in ista professione vereris Academicos ? A. Non omnino. Illi enim sapienter errare noluerunt : ego autem sapiens non sum. Itaque adhuc non vereor earum rerum quas novi scientiam profiteri. Quod si , ut cupio , pervenero ad sapientiam , faciam quod illa monuerit. R. Nihil renuo : sed ut quærere cœperam , ita ut lineam nosti , nosti etiam pilam quam sphaeram nominant ? A. Novi. R. Æque utrumque nosti , an aliud alio magis aut minus ? A. Æque prorsus. Nam in utroque nihil fallor. R. Quid hæc , sensibus-ne percepisti , an intellectu ? A. Imo sensus in hoc negotio quasi navim sum expertus. Nam cum ipsi me ad locum quo tendebam pervexerint , ubi eos dimisi , et jam velut in salo positus , cœpi cogitatione ista volvere , diu mihi vestigia tituba-

runt. Quare citius mihi videtur in terra posse navigari , quam geometricam sensibus percipi , quamvis primo discentes aliquantum adjuvare videantur. R. Ergo istarum rerum disciplinam , si qua tibi est , non dubitas vocari scientiam ? A. Non si Stoïci sinant , qui scientiam tribuunt nulli nisi sapienti. Perceptionem sane istorum me habere non nego , quam etiam stultitiæ concedunt : sed nec istos quidquam pertimesco : prorsus hæc quæ interrogasti scientia teneo : perge modo videam quorsum ista quæris. R. Ne propera , otiosi sumus. Intentus tantum accipe , ne quid temere concedas. Gaudentem te studeo reddere de rebus quibus nullum casum pertimescas , et quasi parvum negotium sit , præcipitare jubes ? A. Ita Deus faxit ut dicis. Itaque arbitrio tuo rogato , et objurgato gravius si quidquam tale posthac.

X. Ergo lineam in duas lineas per longum scindi manifestum tibi est nullo modo posse ? A. Manifestum. R. Quid transversim ? A. Quid , nisi infinite secari posse ? R. Quid sphaeram ex una qualibet parte a medio , ne duos quidem pares circulos habere posse pariter lucet ? A. Pariter omnino. R. Quid linea et sphaera , unum-ne aliquid tibi videntur esse , an quidquam inter se differunt ? A. Quis non videat differre plurimum ? R. At si æque illud atque hoc nosti , et tamen inter se , ut fateris , plurimum differunt , est ergo differentium rerum scientia indifferens. A. Quis enim negavit ? R. Tu paulo ante. Nam cum te rogassem quomodo velis Deum nosse , ut possis dicere : Satis est : respondisti te ideo nequire hoc explicare quia nihil haberes perceptum , similiter atque Deum cupis percipere , nihil enim te scire Deo simile. Quid ergo nunc , linea vel sphaera similes sunt ? A. Quis hoc dixerit ? R. Sed ego quæsiveram , non quid tale scires , sed quid scires sic , quomodo Deum scire desideras. Sic enim nosti lineam

ut nosti sphæram, cum se non sic habeat linea, ut se habet sphæra. Quamobrem responde utrum tibi satis sit sic Deum nosse, ut pilam illam geometricam nosti: hoc est, ita de Deo nihil ut de illa dubitare.

CAPUT V.

Dissimilium eadem aut par scientia.

XI. A. QUÆSO te quamvis vehementer urgeas atque convincas, non audeo tamen dicere ita me velle Deum scire ut hæc scio. Non solum enim res, sed ipsa etiam scientia mihi videtur esse dissimilis. Primo quia nec linea et pila tantum inter se differunt, ut tamen eorum cognitionem una disciplina non contineat: nullus autem geometres Deum se docere professus est. Deinde si Dei et istarum rerum scientia par esset, tantum gauderem quod ista novi, quantum me Deo cognito gavisurum esse præsumo. Nunc autem per multum hæc in illius comparatione contemno, ut nonnunquam videatur mihi, si illum intellexero, et modo illo quo videri potest videro, hæc omnia de mea notitia esse peritura. Siquidem nunc præ illius amore jam vix mihi veniunt in mentem. R. Esto plus te ac multo plus quam de istis Deo cognito gavisurum, rerum tamen non intellectus dissimilitudine: nisi forte alio visu terram, alio serenum cælum intueris, cum tamen multo plus illius quam hujus aspectus te permulceat. Oculi autem si non falluntur, credo te interrogatum, utrum tibi tam certum sit terram te videre quam cælum, tam tibi certum esse respondere debere, quamvis non

tam terræ quam cæli pulchritudine atque splendore læteris. A. Movet me, fateor, hæc similitudo, adducorque ut assentiar quantum in suo genere a cælo terram, tantum ab intelligibili Dei majestate spectamina illa disciplinarum vera et certa differre.

CAPUT VI.

Sensus animæ in quibus percipit Deum.

XII. R. BENE moveris. Promittit enim ratio quæ tecum loquitur, ita se demonstraturam Deum tuæ menti, ut oculis sol demonstratur. Nam mentis quasi sui sunt oculi sensus animæ: disciplinarum autem quæque certissima talia sunt, qualia illa quæ sole illustrantur ut videri possint, veluti terra est atque terrena omnia: Deus autem est ipse qui illustrat. Ego autem ratio ita sum in mentibus, ut in oculis est aspectus¹. Non enim hoc est habere oculos quod aspicere: aut item hoc est aspicere, quod videre. Ergo animæ tribus quibusdam rebus opus est: ut oculos habeat quibus jam bene uti possit, ut aspiciat, ut videat. Oculi sani mens est ab omni labe corporis pura, id est, a cupiditatibus rerum mortalium jam remota atque purgata: quod ei nihil aliud præstat quam fides primo. Quod enim adhuc ei demonstrari non potest vitiis inquinatæ atque ægrotanti, quia videre nequit nisi sana, si non credat aliter se non esse visuram, non dat operam suæ sanitati. Sed quid si credat quidem ita se rem habere ut dicitur,

¹ Beda in 1 Cor. xii.

atque ita se si videre potuerit esse visuram, sanari se tamen posse desperet, nonne se prorsus abjicit atque contemnit, nec præceptis medici obtemperat? A. Omnino ita est, præsertim quia ea præcepta necesse est ut morbus dura sentiat. R. Ergo fidei spes adjicienda est. A. Ita credo. R. Quid si credat ita se habere omnia, et se speret posse sanari, ipsam tamen quæ promittitur lucem non amet, non desideret, suisque tenebris quæ jam consuetudine jucundæ sunt, se arbitretur debere interim esse contentam, nonne medicum illum nihilominus respuit? A. Prorsus ita est. R. Ergo tertia charitas necessaria est. A. Nihil omnino tam necessarium. R. Sine tribus istis igitur anima nulla sanatur, ut possit Deum suum videre, id est, intelligere.

XIII. Cum ergo sanos habuerit oculos, quid restat? A. Ut aspiciat. R. Aspectus animæ, ratio est: sed quia non sequitur ut omnis qui aspicit videat, aspectus rectus atque perfectus, id est, quem visio sequitur, virtus vocatur: est enim virtus vel recta vel perfecta ratio. Sed et ipse aspectus quamvis jam sanos oculos convertere in lucem non potest, nisi tria illa permaneant, fides qua credat ita se rem habere, ad quam convertendus aspectus est, ut visa faciat beatum: spes qua cum bene aspexerit, se visurum esse præsumat: charitas qua videre perfruique desideret. Jam aspectum sequitur ipsa visio Dei, qui est finis aspectus, non quod jam non sit, sed quod nihil amplius habeat quo se intendat: et hæc est vere perfecta virtus, ratio perveniens ad finem suum, quam beata vita consequitur. Ipsa autem visio, intellectus est ille qui in anima est, qui conficitur ex intelligente et eo quod intelligitur: ut in oculis videre quod dicitur, ex ipso sensu constat, atque sensibili, quorum detracto quolibet, videri nihil potest.

CAPUT VII.

Fides, spes, charitas, quousque necessariae.

XIV. ERGO cum animæ Deum videre, hoc est Deum intelligere contigerit, videamus utrum adhuc ei tria illa sint necessaria. Fides quare sit necessaria, cum jam videat? Spes nihilominus, quia jam tenet. Charitati vero non solum nihil detrahetur, sed addetur etiam plurimum. Nam et illam singularem veramque pulchritudinem cum viderit, plus amabit: et nisi ingenti amore oculum infixerit, nec ab aspiciendo usquam declinaverit, manere in illa beatissima visione non poterit. Sed dum in hoc corpore est anima, etiamsi plenissime videat, hoc est, intelligat Deum, tamen quia etiam corporis sensus utuntur opere proprio, si nihil quidem valent ad fallendum, non tamen nihil ad ambigendum, potest adhuc dici fides ea, qua his resistitur, et illud potius verum esse creditur. Item quia in ista vita, quanquam Deo intellecto anima jam beata sit, tamen quia multas molestias corporis sustinet, sperandum est ei post mortem omnia ista incommoda non futura. Ergo nec spes dum in hac est vita, animam deserit. Sed cum post hanc vitam totam se in Deum collegerit, charitas restat qua ibi teneatur. Nam neque dicenda est fidem habere quod illa sint vera, quando nulla falsorum interpellatione sollicitatur, neque quidquam sperandum ei restat, cum totum secunda possideat. Tria igitur ad animam pertinent, ut sana sit, ut aspiciat, ut videat. Alia vero tria,